

N:o 94.

Af herr **M. F. Nyström**, om tillägg till 18 § 2 mom. förordningen angående en postsparbank för riket m. m.

Vid 1904 års riksdag väckte jag en motion (n:o 127) af följande lydelse:

»Svårigheten att på för arbetare och mindre bemedlade passande villkor anskaffa erforderligt förlag för den allmännyttiga byggnadsverksamheten i städerna eller deras omedelbara närhet har riktat mångas tankar på postsparbanken, hvilken såsom förvaltare af de mindre bemedlades besparingar äfven borde kunna, åtminstone till någon ringa del, göra dessa för insättarne fruktbara på annat sätt än som nu är fallet. Någon risk för insättarne komme en sådan förlagsverksamhet icke att medföra, då ju staten iklädt sig garanti för deras insättningar, och sannolikt är, att icke heller någon risk skulle uppstå för postsparbanken eller statsverket, om man får döma af erfarenheten från andra länder, hvarifrån allmänt erkännes, att förlusterna på utlåning för ifrågavarande ändamål äro så godt som inga. Vittnesbörden från Preussen, England och Belgien äro häruti enstämmiga. Och man har ingen anledning befara, att postsparbankens styrelse icke skulle veta att i fråga om skötseln af en sådan verksamhet iakttaga samma omtänksamhet och försiktighet som de styrelser, som förmedla utlåningen för allmännyttig byggnadsverksamhet i förenämnda länder, eller att Kungl. Maj:t ej skulle kunna stadga betryggande grunder för densamma.

En invändning, som sannolikt skall göras emot ett förslag i denna riktning, är, att postsparbankens rörelse under de senare 5 åren gått något tillbaka, i det att uttagningarnas belopp med omkring 12 millioner kronor öfverstigit insättningarnas, och att denna tillbakagång fortsatt äfven under

det sist förflutna året. Hvilka orsakerna härtill än må hafva varit, om de berott på den låga räntefoten eller på andra omständigheter, lärer väl dock ingen ifrågasätta att postsparbanken af denna anledning skulle upphöra, och det var naturligtvis under förutsättning af dess framtida fortbestånd, som de förändringar i postsparbankslagen vidtogos, som senast år 1902 af Riksdagen beslutades. Samma förutsättning gäller ännu, och något skäl att af denna anledning tillbakavisa ett ändringsförslag förefinnes icke, om det eljest kan anses befogadt.

En annan befarad invändning är den, att de säkerheter, som genom en sådan utlåningsrörelse skulle tillföras postsparbanken, icke äro lätt realiserbara och alltså ej användbara i fall af ytterligare stora kraf från insättarnes sida, och att hela denna sorts verksamhet därför vore ur banksynpunkt betänkelig. Ja, vore de lätt säljbara, så skulle de kunna belånas hvar som helst, och en vädjan till Riksdagen vore i så fall fullkomligt obehöfelig. De behöfva dock ej inveckla postsparbanken i några svårigheter, förutsatt att det samfällda beloppet af utlåningen på denna räkning hålles inom behöriga gränser, och har jag tänkt mig, att denna gräns kunde utan ringaste fara sättas till 5 % af det för utlåning eller annan mera varaktig placering disponibla kapitalet. Den verkliga utlåningen komme i alla händelser att hållas betydligt under denna maximigräns, i det att bankstyrelsen vid sina beräkningar af för denna låneräkning tillgängliga belopp alltid måste taga större hänsyn till de möjliga fluktuationerna i inlåningsrörelsen än vid de öfriga utlåningsräkningarna, hvilkas säkerheter vid behof lättare kunna förvandlas i reda penningar. Nedgången i bankens inlånta kapital under de fem åren 1899—1903 utgjorde i rundt tal 12 millioner kronor, och det är sannolikt, att bankstyrelsen af fruktan för återuppreparanden af dylika våldsamma rubbningar skall finna sig nödsakad att begränsa utlåningen på den ifrågasatta räkningen till 3 % eller möjligen ännu lägre, ehuru den lagstadgade gränsen blifvit satt till 5 %.

Beträffande de bestämmelser, som böra stadgas för ifrågavarande lånerörelse, synas de mig böra utfärdas af Kungl. Maj:t. Erfarenheten från utlandet äfvensom från Norge kan därvid gifva god ledning. Särskildt i Belgien har en rik erfarenhet samlats på detta område, i det att den i Bryssel verkande allmänna spar- och ålderdomskassan (la Caisse générale d'épargne et de retraite) alltsedan 1889 lämnat lån till den allmännyttiga byggnadsverksamhetens befrämjande. För att gifva en antydning om huru en dylik verksamhet — med af förhållandena betingade modifikation — skulle kunna hos oss ordnas, skall jag tillåta mig att i korthet redogöra för några af de bestämmelser, som reglera denna kassas verksamhet i ifrågavarande hänseende. Först bör jag dock nämna, att den

står under statens garanti, och att dess räntesatser bestämmas af finansministern, att de allmänna grunderna för utlåning till allmännyttig verksamhet bestämts genom lag, att de speciella lånevillkoren bestämmas af sparkassans generalråd, och att den gräns, som bestämts för utlåning på denna räkning, numera är $7\frac{1}{2}$ % af kapitalet, sedan den successive höjts från 25, resp. 50 och 100 % af reservfonden och 5 % af kapitalet. M:r Lepreux, anstaltens chef, har nyligen förordat gränsens höjande till 10 %. Den 1 januari 1902 hade sparkassan på denna räkning utestående ej mindre än 45,462,451:98 francs.

De villkor, sparkassans generalråd stadgat för utlåningen, äro i hufvudsak följande:

Bostadslån utlämnas ej till enskilda personer, utan endast till bostadsföreningar och bostadsaktiebolag, hvilkas stadgar af sparkassans styrelse godkänts, och som uteslutande hafva till uppgift att befordra den allmännyttiga byggnadsverksamheten;

sådant bostadsaktiebolag får ej gifva högre utdelning till sina delägare än 3 %;

Vid hvarje låneansökning skall föreningen eller bolaget förete balansräkning, utvisande samtliga tillgångar och skulder vid tiden för ansöknings inlämnande. Dessutom skall årligen till sparkassan ingifvas en fullständig redogörelse för det förflutna årets verksamhet. Föreskrifvet är äfven, att uppbördsmän och dylika skola ställa säkerhet för sin uppbörd.

Till aktiebolag, som uppfylla vissa af generalrådet stipulerade villkor, lämnar sparkassan följande försträckningar:

1:o) Ett belopp, motsvarande hälften af det tecknade, men ej inbetalda aktiekapitalet;

2:o) Ett belopp, motsvarande halfva värdet af bolagets ägande fastigheter;

3:o) Tre femtedelar af värdet af den fastighet, hvarå bostadslån sökes, hvarvid dock fastighetens värde bör med minst en tiondedel öfverskjuta det af bolaget lämnade lånet.

Det högsta af sparkassan utlämnade lånebelopp för ett bostadshus är 5,000 francs, och byggnadens värde, tomten inbegripen, får ej öfverskrida 5,500 francs, utom för Bryssel med förstäder samt Antwerpen, Gent och Lüttich, där det i anledning af högre tomtpris är 6,500 francs.

Utlåningsräntan, som i början var $2\frac{1}{2}$ %, har sedermera höjts till 3 %, i några fall till $3\frac{1}{4}$ %.

Amorteringstiden är 25 år, med en årlig annuitet af cirka $6\frac{1}{2}$ %; den kan dock äfven ställas kortare, 10, 15 eller 20 år, om låntagaren så önskar. Om lånet förenas med lif försäkring, blir annuiteten omkring $7\frac{1}{2}$ %.

Lånevillkoren äro, såsom synes, öfverraskande liberala, men detta oaktadt försäkras, att sparkassan på denna rörelse ännu icke förlorat ett öre.

I én rapport till le Conseil supérieur des habitations à bon marché de France skrifer M. Cheysson, medlem af franska institutet, bland annat:

»Tack vare den förmedlande verksamheten af kredit- och bostadsföreningarna, som bilda ett slags buffert emellan de intresserade individerna och den allmänna sparkassan, har denna icke förlorat en centime, och detta ehuru den visat en liberalitet, som förvånat genom sin skenbara djärfhet, men som blir lätt att förstå, då man närmare sätter sig in i mekanismen och gör sig reda för soliditeten af de garantier, på hvilka den hvilar.»

Om villkoren hos oss ej kunna ställas lika förmånliga för de låneförmedlande kreditföreningarna och i följd däraf för dessas medlemmar, så synes dock den belgiska sparkassans erfarenhet gifva vid handen, att villkoren för postsparbankens låntagare utan alltför stor risk kunna göras så förmånliga, att därmed verklig hjälp kan åstadkommas.

Det har hos den belgiska befolkningen väckt stor och allmän tillfredsställelse, att dess egna besparingar användts till förbättring af dess egen ställning, och det är mer än sannolikt, att Belgiens allmänna spar- och ålderdomskassas storslagna tillmötesgående i afsevärd grad bidragit till ökandet af dess insättares och insättningsars antal. Detta synes framgå bland annat däraf, att sparkassans kapital, som den 31 december 1895 utgjorde i rundt tal 470 $\frac{1}{2}$ millioner francs, den 31 december 1900 stigit till 682 $\frac{1}{2}$ millioner — en ökning således på allenast 5 år af 212 millioner eller mer än 42 millioner årligen.

Möjligen skall ett bifall till det förslag jag här går att framlägga hafva till följd, att postsparbanken kommer att omfattas med ännu större intresse än förut från befolkningens sida, då denna får vana att betrakta densamma icke blott som ett förvaltande penningverk, utan som en tillmötesgående och hjälpanstalt, hvars hjälp säkerligen icke skall blifva mindre välkommen därför att den utgått ur folkets egna besparingar.

På grund af hvad jag här anfört får jag vördsamt föreslå, att Riksdagen ville för sin del antaga följande tillägg till 18 § 2 mom. af förordningen angående postsparbanken: dels ock, till högst en tjugonedel, genom utlåning till bostadsföreningar och aktiebolag, som hafva till uteslutande uppgift att befordra den allmännyttiga byggnadsverksamheten bland städernas arbetare och mindre bemedlade befolkning, efter de grunder, som af Konungen bestämmas, eller alternativt, att Riksdagen ville i skrifvelse

till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådant tillägg till förordningen angående postsparbanken, hvarigenom denna bemyndigas att utlåna en viss del af sina tillgångar till bostadsföreningar och bostadsaktiebolag, som hafva till uteslutande uppgift att befördra den allmännyttiga byggnadsverksamheten bland städernas arbetare och mindre bemedlade befolkning.»

Denna motion remitterades till sammansatta stats- och bankoutskottet, hvilket, innan motionen företogs till behandling, beslöt att under hand infordra yttranden från postsparbankens styrelse. Denna styrelse tog frågan under behandling, men ansåg sig, då begäran om dess yttrande ej på officiell väg till densamma inkommit, ej böra i vanlig ordning afgifva sådant, utan uppdrog åt chefen för postsparbanken, byråchefen G. F. Sandberg, att med ledning af den inom styrelsen förda diskussionen uppsätta en promemoria, som var af följande lydelse:

»Uti en vid innevarande års riksdag väckt motion har ledamoten af Riksdagens Andra kammare M. F. Nyström, på anförda skäl, föreslagit, att Riksdagen ville *antingen* för sin del antaga ett sådant tillägg till 18 § 2 mom. af förordningen angående postsparbanken, *att* bankens öfverskottsmedel finge till högst en tjugonedel utlånas till bostadsföreningar och aktiebolag, som hafva till uteslutande uppgift att befördra den allmännyttiga byggnadsverksamheten bland städernas arbetare och mindre bemedlade befolkning efter de grunder, som af Konungen bestämdes, *eller ock* i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utarbetande och framläggande för Riksdagen af förslag till sådant tillägg till förordningen angående postsparbanken, hvarigenom banken finge bemyndigande att utlåna viss del af sina tillgångar till dylika bostadsföreningar och bostadsaktiebolag.

Enligt ofvannämnda § af postsparbanksförordningen, sådan denna § lyder jämlikt nådiga kungörelsen den 4 juli 1902, skola postsparbankens öfverskottsmedel placeras i statens, allmänna hypoteksbankens, kommuners eller med borgen af kommuner försedda obligationer, med rätt dock för postsparbanksstyrelsen att göra dessa medel fruktbarande *dels* intill högst en fjärdedel genom direkt utlåning mot skuldebref till kommun, *dels ock* jämväl intill högst en fjärdedel genom utlåning mot säkerhet af inteckning eller genom insättning på deposition eller annan räkning hos enskild bankinrättning.

Den i ofvannämnda nådiga kungörelse meddelade bestämmelsen, hvarigenom, med ändring af förutvarande stadganden om placering, postsparbanksstyrelsen medgifvits utsträckning af rätten att fruktbar göra bankens tillgångar, torde hafva föranledts af, förutom önskan att bereda banken högre afkastning af dess fonder, nödvändigheten att hafva en del af

dessa fonder placerade på sådant sätt, att en realisation må, vid tillfälle af anlopp på bankens kassa, kunna äga rum utan förlust för banken. Obligationer äro nämligen vid dylikt anlopp, som i allmänhet föranledes af höjda räntor och däraf härflytande lägre obligationskurser, ej lämpliga placeringsobjekt. Amorteringslånen till kommuner kunna ej heller vid dylika tillfällen realiseras, när dessa lån till hufvudsaklig del äro oupp-sägbara. Däremot äro ur realisationssynpunkt inteckningslån och depo-sitioner hos banker lämpliga placeringsobjekt.

De säkerheter, hvilka genom en utlåningsrörelse af den beskaffenhet, som i motionen omhandlas, skulle tillföras postsparbanken, äro, såsom ock af motionären erinrats, icke lätt realiserbara och följaktligen ej heller an-vändbara i fall af ytterligare stora kraf från bankdelägarnes sida. Genom en sådan lånerörelse skulle därför verkningarna af den postsparbanken under år 1902 medgifna utsträckningen af placeringsrätten af bankens fonder reduceras. Om emellertid, som af motionären föreslås, beloppet af den ifrågakämda utlåningen till bostadsföreningar m. fl. begränsades till högst 5 % af postsparbankens till fast placering afsedda medel, och om in-skränkning med motsvarande procenttal ägde rum i afseende å utläm-nande till kommuner af amorteringslån, hvilka, såsom ofvan omnämnts, ej heller till hufvudsakligaste del äro realiserbara, skulle någon olägenhet utöfver den redan nu befintliga ej vållas postsparbanken genom använ-dande af en ringa del af dess fonder för en lånerörelse af den art, hvar-om i motionen är fråga.

Såsom i motionen uppgifves, har erfarenheten från Belgien visat, att den där befintliga allmänna spar- och ålderdomskassan, hvilken sedan år 1889 utlämnat lån till befrämjande af den allmännyttiga byggnads-verksamheten, på denna lånerörelse ännu ej åsankats någon förlust; och om än de säkerheter, som skulle erbjudas postsparbanken, därest den nu ifråga-varande lånerörelsen öfvertoges af banken, ej vore att hänföra till första klas-sens värdepapper, så torde dock någon förlust å lånerörelsen ej böra be-faras, därest densamma hålles inom måttliga gränser och omgärdas med vissa försiktighetsmått.

Men äfven om mot förmodan någon förlust skulle för postspar-banken uppkomma vid bedrifvandet af den af motionären omförmälda lånerörelsen, torde denna omständighet ej böra tillmätas en alltför stor betydelse. Då nämligen utlåningen till bostadsföreningar vore inskränkt till allenast en mindre bråkdel af bankens hela utlåning, torde väl kunna antagas, att den förlust, som möjligen uppkomme på denna gren af låne-rörelsen, fullt uppvägdes af den vinst, som härflöte från lånerörelsen i öfrigt. Det torde ej heller böra lämnas oanmärkt, att postsparbanken ej

är en institution, afsedd endast och allenast för uppsamling och fruktbargörande af småfolkets besparingar, utan en inrättning, hvars verksamhet jämväl är af filantropisk art, nämligen att vidtaga åtgärder till främjande af sparsamhet, särskildt inom de mindre bemedlade samhällsklasserna. Och en sådan åtgärd, hvarigenom en del af de i postsparbanken innestående medlen, hvilka till hufvudsakligaste del utgöras af småfolkets besparingar, komma att tillgodose denna klientels bostadsbehof, skulle, såsom ock motionären anmärkt, tvifvelsutan hafva till följd, att banken komme att omfattas med ännu större intresse än förut från befolkningens sida och således verka till främjande af sparsamhet.

Skulle fördenskull det anses lämpligt, att från statens sida vidtoges anordningar, afsedda att främja den allmännyttiga byggnadsverksamheten bland städernas arbetare och mindre bemedlade befolkning, torde flera skäl tala därför att det förslag, som erfordrades för bedrifvande af denna byggnadsverksamhet, finge till viss del utgå af de medel, som af postsparbanken förvaltas. Stockholm den 4 mars 1904.

G. F. Sandberg.»

Då motionen till afgörande i utskottet föredrogs, hade Kungl. Maj:ts proposition angående lån af statsmedel för beredande af tillfälle för arbetare att på landsbygden förvärfva egna hem till Riksdagen inkommit, och utskottet, som ansåg, att motionens syfte nära sammanhänge med det i den kungl. propositionen framställda förslaget, yttrade, att »då Riksdagen alltså nu har att taga sistnämnda fråga under ompröfning och då det sätt, på hvilket densamma löses, uppenbarligen bör vara af väsentlig betydelse för bedömande, huruvida och på hvad sätt staten bör träda emellan för tillgodoseende af det under förevarande motion afsedda ändamål, förefaller det utskottet, som om det vore mindre välbetänkt, om beslut redan nu fattades af vissa anordningar för detta ändamål». Motionen afstyrktes alltså samt afslogs af Riksdagen.

Sambandet mellan den ifrågavarande motionen och den kungl. egnehemspropositionen låg däruti, att båda afsågo beredande af tillfälle för arbetare att förvärfva egna hem. Men då den kungl. propositionen hufvudsakligen äsyftade denna förmån för landsbygdens arbetare, afsåg motionen hufvudsakligen städernas arbetare, och då propositionen ville bereda lån af statsmedel, ville motionen bereda lån af befolkningens egna besparingar, alltså utan någon afgift för statsverket. Att skäl funnos för ett uppskjutande af bifall till min motion under dåvarande förhållanden, vill jag ej bestrida, men jag tror ej, att några sådana skäl nu föreligga. Det

fanns då en, om ock svag, förhoppning, att den af Kungl. Maj:t beräknade kostnaden för bostadslägenheter skulle af Riksdagen höjas något öfver 3,000 kronor, hvilket belopp är alldeles för lågt för den städerna omgifvande landsbygden, i hvilket fall äfven städernas arbetare kunnat hoppas att få någon del af egnahemslånen, men såsom Riksdagens beslut nu blef, är denna förhoppning alldeles utesluten. Och för öfrigt, behoven äro i detta fall så stora, svårigheterna för åtminstone Stockholms och andra större städers arbetare att komma i åtnjutande af dragliga bostadsförhållanden så öfverväldigande, att man ej bör tröttna att uppsöka och taga i bruk alla till buds stående hjälpkällor för dessa behofs afhjälpande. Den hjälpkälla jag här anvisar synes mig så mycket mindre böra afvisas, som den skapats af folket själf, och som det därför vore en enkel gärd af rättvisa att hålla öppen.

På grund af hvad jag nu anfört får jag vördsamt föreslå,

att Riksdagen ville för sin del antaga följande tillägg till 18 § 2 mom. af förordningen angående postsparbanken: dels ock, till högst en tjugonedel, genom utlåning till bostadsföreningar och aktiebolag, som hafva till uteslutande uppgift att befordra den allmännyttiga byggnadsverksamheten bland städernas arbetare och mindre bemedlade befolkning, efter de grunder, som af Konungen bestämmas,

eller alternativt

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådant tillägg till förordningen angående postsparbanken, hvarigenom denna bemyndigas att utlåna en viss del af sina tillgångar till bostadsföreningar och bostadsaktiebolag, som hafva till uteslutande uppgift att befordra den allmännyttiga byggnadsverksamheten bland städernas arbetare och mindre bemedlade befolkning.

Stockholm den 28 januari 1905.

M. F. Nyström.
